

JEHUDA TALMI

Egy cionista Budapesten

PELLE JÁNOS INTERJÚJA

Magyarországon Arienek hívtak. Az álnévet a Moszadtól, a Le alia Bétől kaptam: azaz az illegális aliját szervező vezetőségtől. 1917-ben, az erdélyi Brassó városában jöttem a világra Füredi Pál néven – az Országba kiérve – Jehuda Talmira hebraizáltam. A cionista ifjúsági mozgalomban nevelkedtem, itt voltam nevelő, majd később részt vettem az erdélyi központ vezetésében. A mozgalom mintegy 5000 tagja 35 csoportban dolgozott. 1938 őszén jöttem ki ide Erecbe, s *Kfar Glückson* kibuc megalapítóihoz csatlakoztam. Évtizedeken keresztül dolgoztam a mezőgazdaságban. Az utóbbi években a *Hanoar Ha Cioni* világmozgalom vezetői tisztét töltöttem be.

1944 elején Jona Rosen (Rosenfeld Gyula), a Ma'agan kibuc tagja, felhívott, hogy csatlakozzam azokhoz az ejtőernyősökhöz, akiknek az volt a feladatuk, hogy a németek háta mögött, a megszállt területeken leugorjanak, s ott megszervezzék és mentsek az üldözött zsidókat. Brassó közelében, Szentgyörgy mellett kellett földet érnem. A harmincas években aktívan vettem részt a közéletben, ezért arrafelé sokan ismertek. Ráadásul a brit titkosszolgálat helyi rezidense keze alatt kellett volna dolgoznom, s az angolokkal ekkor már nem volt felhőtlen a viszonyunk. Ezért megállapodtam Saul Avigdoral, Kineret kibuc tagjával, az Alia Bét többi vezetőjével és a Hagana parancsnokságával, hogy mégsem követem a palesztinai önkénteseket, akiket 1944 őszén vettek be Európa különböző országaiban.

Ha az ejtőernyős bevetés elmaradt is, 1945 augusztusában, immár a felszabadulás után újra felkértek, hogy menjek illegális úton Magyarországra, s kapcsolódjak be a Briha (szöktetés, embercsempészés) vezetésébe Jona Rosennel együtt, akinek ugyanez volt a feladata. Ő néhány héttel előttem érkezett meg szerencsésen Budapestre.

1945 augusztusában keltem útra, angol egyenruhában, katonának álcázva, s végig tartva attól, hogy maguk az angolok lepleznek le, s végül valamelyik börtönben kötök ki. Együtt indultam a palesztinai küldötlettel, aki Lengyelországba ment – általa vettük fel először a kapcsolatot a Soá lengyelországi túlélőivel. Vasúton Egyiptomba utaztam, s Port Said kikötőjében szálltam hajóra, brit és ausztráliai katonákkal együtt, akik a szabadságuk letöltése után olaszországi állomáshelyükre tértek vissza. Grazban, Ausztriában vettem le az egyenruhát, majd augusztus végén a Briha emberei

csempészték át a demarkációs vonalon és az osztrák-magyar határon. Amikor Pestre érkeztem, a Briha már teljes gőzzel működött, előbb Levi Argo, majd Jona Rosen vezetésével. Naponta hagyták el lengyel, román, cseh és más zsidók százei Magyarországot, s közöttük voltak természetesen magyarok is. Ausztriába, Németországba, majd Olaszországba tartottak, de volt, aki Jugoszlávián keresztül jutott ki a tengerparti gyűjtőponthoz, hogy onnan a Hagana illegális hajóival az Országba jussanak.

A magyar hatóságok szemet hunytak a működésünk felett, noha mind az oroszok, mind a magyarok tisztában voltak a céljainkkal, szervezeteinkkel, hamis iratainkkal. Az aliát hivatalosan nem gátolták egészen 1946 áprilisáig, amikor a magyar politikai rendőrség *Péter Gábor* parancsnoksága alatt feltartóztatott egy vonatot, mely menekültek százait vitte az osztrák határ felé. Az utasok igazoltatásakor derült ki, hogy három vagy négy magyar nyilas is a vonaton tartózkodott. Ezek körül voltak metélve, sőt egy rabbi bizonyos hitoktatásban is részesítette őket.

Két zsidó jelentős összeget kapott ezért. A vonat feltartóztatásával egyidejűleg a Briha Arany János utcai irodájában a detektívek házkutatást tartottak. Ez a hivatal különben Ezra (segély) néven működött. Jona Rosen ekkor letartóztatták, engem is kerestek, de én akkor a háborús menekültek, az úgynevezett DP-k (displaced persons) németországi táborait látogattam, s így nem találtak rám. Az akció során a titkosrendőrség tekintélyes dollár- és arany mennyiségre tette rá a kezét, amelyet a szöktetés előmozdítására használtunk.

Mindez a Párizsban működő központnak tudomására jutott. Bécsben várt az üzenet, hogy nyomban térjek vissza Budapestre, nagyon elővigyázatosan, álljak a Briha pesti szervezetének élére, és érjem el Jona Rosen kiszabadulását. Ebben az ügyben teremtettem először kapcsolatot *Vas Zoltánnal*, aki a főváros gazdasági talpraállítással foglalkozott. A hozzá vezető utat *Stöckler Lajos*, a Pesti Hitközség vezetője nyitotta meg számomra. Stöckler nem volt cionista, de jó szemmel nézte a Brihát, és segítette a palesztinai küldöttséget. Vas Zoltán közvetítésével nagy összegű váltságdíjat fizettünk a kommunista pártnak Jona Rosen szabadon bocsátásáért. De Vas Zoltán összeköttetéseit más ügyekben is felhasználtuk. Ő hozott össze engem Pálffy György tábornokkal, a határőrség és a kémelhárító parancsnokával is, akit később titoistaként kivégeztek.

Vas Zoltán közvetítésével tárgyaltunk a kommunista

párt vezetésével arról is, hogy kiviszünk néhány ezer besszarábiai zsidót Magyarországon keresztül Ausztriába. Megígértem, hogy itt le sem szállnak a vonatról, de az állomásokon segítjük őket friss vízzel és élelemmel. Erre Vas Zoltán a következőket mondta: „Ide figyelj, fiatal Hagana barátom, én ezt egyedül nem engedélyezhetem.” Felemelte a kagylót, és beszélt Rákossival, akit elvtársnak szólított, s érvelni kezdett neki. Tudja, mire hivatkozott Vas Zoltán, az a kommunista vezető, aki a leginkább szimpatizált velünk? „Jobb, ha ezek a zsidók minél hamarabb átmennek, legalább nem eszik a magyar kenyeret.”

Érdekes kitérni a politikai rendőrséghez fűződő kapcsolatainkra. Szolgált ott néhány cionista ifjú, akik még 1945 tavaszán kerültek be a testületbe. Egyikük, Megyeri Jóska, őrnagyi rangban szolgált, s az volt a feladata, hogy megszervezze a bujkáló fasiszták kézrekerítését. Ő a *Hasomér Hacair* embere volt, s azért vállalta el a megbízást, hogy a cionistákat informálja a politikai rendőrség terveiről.

De azok is nagyon sokat tudtak rólunk. Jellemző, hogy amikor Pestre jöttem, senkivel sem találkoztam, a nevemet sem árultam el: valójában csak *Róth Sigfried*, a cionista mozgalom vezetője tudta, hogy megjöttem. S mégis, három nap múlva Megyeri Jóska közvetítőnkön keresztül megüzente, hogy az Andrassy út 60-ban már tudnak rólam.

Emlékezetes az az eset is, amikor egy angol felderítő tiszt érkezett Pestre, hogy az Intelligence Service részéről kivizsgálja, ki szervezi a Brihát. Erről engem a bécsi képviselőnk értesített. Ebben az ügyben is felmentem Vas Zoltánhoz, elmondtam neki, mi a helyzet. Hivatkoztam rá: íme a bizonyíték, hogy mi tényleg az angol imperializmus ellen harcolunk. Közöltem vele, pontosan hol lakik Pesten az angol ügynök. Erre megint felémelte a telefont, és Péter Gábort kérte. Azt mondta neki: „Vizsgáld ki, pontosan mi történik abban a lakásban.” Öt perc múlva csengett a telefon, s megmondták neki, hogy az angol nem is abban az utcában lakik, hanem valahol másutt. Vagyis a politikai rendőrség pontosan értesült mindarról, ami kapcsolatban volt velünk.

De térjünk most vissza Jona Rosen letartóztatásához. Ezután a magyar sajtó utasítást kaphatott a zsidók, különösképpen a cionisták rágalmozgására. Az ürügy a vonaton lefogott három nyilas volt. Azzal vádoltak bennünket, hogy pénzért fasisztákat csempészünk ki. Az ügyről írt cikkeket és kommentárokat heves antiszemita uszítás jellemzi. Egy budapesti kabarében bemutatták, hogyan metéli körül a zsidó orvos a rabbi segítségével a fasisztákat, a náciakat. Íme néhány idézet a korabeli sajtóból úgy, ahogy ezt a feleségemnek 1946. április 21-én írt levélben elküldtem.

Kis Újság, 1945. április 11. „Nyilasok szöknek nyugatra, cionisták segítségével. Huszonkilenc letartóztatott.” A Világosság című lap így írt ugyanerről: „Izgalmas üldözés után tegnap elfogtak egy csoport nyilast, volksbundistát és cionistát”. A Vörös Hadsereg Új Szó című újságja: „Nyilaskereszteseket és németeket csempésztek ki Magyarországról egy cionista szervezet ügynökei”. Különösen ellenséges hangú cikk jelent meg a szociáldemokraták lapjában, a Népszavában: „Emberkereskedelem vagy kivándorlás?” címmel. Néhány sor a cikkből: „Ezek a cionista szervezetek pénzzel, sok pénzzel

rendelkeznek, és ezekből az összegekből fedezik a propagandájukat. Honnan szerezték a pénzt? Ki előtt kell elszámolniuk? Határozottan támogatjuk a politikai rendőrség eljárását. Ebben az országban ember- és munkaerőhiány van. Bünszámba menne, ha manapság kereskedelmi és ipari munkások kivándorlását megengednénk. Ezek a cionista csoportok hamis módon zsidó ifjakat csempésznek ki az országból. Világos, hogy ezeket az urakat nem eszmék irányítják, hanem olcsó munkaerővel akarják ellátni a citrusültetvényeket és a palesztinai kapitalista gyárosokat. Közben pedig ezek az urak jó fizetést kapnak tevékenységükért. Meg kell akadályozni az emberkereskedésen való gazdagodást. Az ilyen erkölcstelen üzletemeket meg kell szüntetni.”

A Népszava ellenséges kirohanása annál is érthetlenebb volt a számomra, mert a palesztinai kiküldöttek közül a szociáldemokratákkal éppen én tartottam a kapcsolatot. Kéthly Annát személyesen is ismertem, nagyon jó véleményem volt róla. Kedves, okos, intelligens asszony volt, aki a cionizmusnak száz százalékig híve volt. Ő kért segítséget tőlünk, hogy teremtsünk számára kapcsolatot Londonban munkáspárti politikussal. Jó kapcsolat alakult ki Horváth Zoltánnal és Jusztusz Pállal is. Jusztusz Pál ellenezte a tevékenységünket, azt mondta, „a cionizmus nem oldja meg a zsidókérdést, a cionizmus reakciós”. Horváth Zoltán viszont sokkal megértőbbnek mutatkozott. Szerinte: „Azt, aki nem látja be, hogy Magyarországon van a jövője, nincs jogunk visszatartani.” Sokszor találkoztam velük, és nem féltem tőlük úgy, mint a kommunistáktól.

Ami különben a többi pártot illeti, a kisgazdákkal a JOINT elnöke, Görög Frigyes tartotta a kapcsolatot, aki tagja is volt a pártnak. A kommunista párt pedig a Hasomér Hacair fiataljainak a „profilja” volt. De velük volt a legnehezebb dolgunk, mert mögöttük álltak az oroszok, akiknek a reakcióit nem lehetett kiszámítani, ráadásul folyton ideológiai vitákba is keveredtek az embereinkkel: nem ismerték el, hogy létezik szocialista cionizmus, szerintük a cionizmus a kommunizmus antitezise volt.

A kommunistákkal való együttműködésünknek volt egy alapfeltétele: szökött orosz katonákat nem juttatunk ki Palesztinába. Persze ezt a feltételt nem lehetett teljesíteni: hogyan tartsunk vissza egy szovjet egyenruhát viselő zsidót, ha mégis aliázni akar? Aki hozzánk fordult, természetesen segítettünk neki: a németországi DP-táborokban legalább 300 szökött szovjet katonával találkoztam, akiket mind ki is juttattunk Izraelbe. A másik problematikus ügy a tevékenységünk finanszírozása volt. Ebben az ügyben szintén Vas Zoltánnal álltunk kapcsolatban. Vele kötöttünk egy megállapodást, hogy minden dollárt, amit nekünk küldenek, a Nemzeti Banknál váltunk be. Természetesen nem adtunk át minden dollárt, csak havonta mintegy ezret, hogy megnyugtassuk őket. Emlékszem, a stabilizáció, az új forint kibocsátása előtt is jártunk nála, akkor mondta: „Ha spekuláció, valutaüzérkedés és feketepiac lesz, amivel ti zsidók is foglalkoztok, az első ember, akit fel fogunk akasztani, zsidó lesz!” Szóhoz sem tudtunk jutni: kitámolyogtunk az irodájából. Ezt egy zsidó mondta nekünk, ha kommunista is! Az az ember, aki megkért, hogy szöktessem ki a családjá egy részét!

Már február végén zsidóellenes zavargások törtek ki

Ózdon és Sajószentpéteren. Az előbbi helyen két ismeretlen férfi megtámadta a bányabizottság kommunista titkárát, s a tiltakozó bányászok „Éljen Szálasi!” kiáltással a helyi zsidók ellen támadtak, majd a lecsillapításukra érkezett zsidó rendőrtisztet inzultálták. Ez a megmozdulás végül a zsidó lakások és boltok kifosztásába torkollott.

Az antiszemita tüntetések március folyamán folytatódtak Szentesen, Békéscsabán, Szegeden, Debrecenben és Szegváron. Vácutt a házak falát „zsidók, vissza a gettóba!” feliratokkal díszítették, a budapesti törvényszék falára pedig ezt írták fel: „Jobb a gyilkos Szálasi, mint a zsidó Rákosi”. Március első hetében felszóltatták Mindszent zsidó lakóit, ha nem hagyják el a falut, huszonnégy órán belül népbíróság elé kerülnek. Megengedték nekik, hogy személyenként ötkilós csomagot vigyenek magukkal. A megriadt mindszenti zsidók elhitték és elmenekültek, s a JOINT budapesti irodája előtt telepedtek le, onnan küldték őket tovább, Palesztinába.

1946. július 30-án robbant ki a miskolci pogrom is. Másnap megrémült zsidó családok jöttek fel Pestre, s kérték a hitközség, a JOINT és a cionisták segítségét. Remegtek a félelemtől, attól tartottak, hogy a gyilkolás folytatódik, mivel a városban eluralkodott a pogromhangulat. A cionista szervezetek ekkor már önvédelmi csoportokba tömörültek. A hírek hallatán összehívtam mintegy háromszáz fiatal az egyik pesti hahsárában (a palesztinai életre felkészítő műhelyben), s elhatároztuk, leutazunk Miskolcra, megvédjük a mieinket. Kevés lőfegyverrel, leginkább botokkal és szűrőszerszámokkal voltunk felszerelve, de elszántak voltunk. Indulás előtt azonban Stöckler révén érintkezésbe léptünk a politikai rendőrséggel, s közöltük velük, hogy a zsidó ifjak útra

készek, s autóval Miskolcra indulnak, ha nem biztosítják azonnal az ottani zsidók védelmét. Néhány órával a figyelmeztetésünk után megérkezett a politikai rendőrség teherautós különítménye Miskolcra, s rendet teremtett. Ebben az időben egy másik községben, melynek a nevére nem emlékszem, szintén voltak antiszemita megmozdulások. Itt egy orosz ezredes mentette meg a helyi zsidók életét: összehívta a parasztokat, s megtizedeléssel fenyegette őket, ha nem hagyják nyugton a zsidókat.

Jelentéseimben, melyeket Palesztinába küldtem, részletesen foglalkoztam ezekkel a jelenségekkel, melyekben szerepet játszott az előítéleteken kívül az is, hogy sok zsidó állt be a rendőrséghez, sok volt belőlük a pártban és a népbíróságokon.

Ben Gurion Párizsból utasított, hogy vizsgáljam ki az aranyvonat helyzetét, és annak a hadbírónak az ügyét, aki Szenes Hannát halálra ítélte. Ezt a Simon nevű hadbíró századost a háború után népbíróság elé állították, majd felmentették, tekintettel arra, hogy rendszeresen viselkedett Tildy Zoltán és más kisgazdapárti vezetők feleségével, akiket 1944 novemberében a Margit körúti fogházban tartottak fogva. Simon százados egyébként megtudta, hogy nyomozunk utána, s Pestről kiszökött Argentínába, ahol még most is él, ha meg nem halt.

1947 február végéig maradtam Budapesten. Addigra a Briha munkája egyre nehezebbé vált, s ráadásul tudtam, hogy a környezetemben a cionisták között nem is egy besúgó van, aki minden tettünkről, sőt talán terveinkről is beszámol a kommunista titkosrendőrségnek. Ebben a helyzetben a legjobb volt, amit tehettem, hogy visszajöttem az Országba, abba a kibucba, melyet én alapítottam, s a hazámat építettem tovább.

A MINŐSÉG ÖRÖK!

Csak az igazán kiváló alkotások állják ki az idő próbáját.

A l k o s s o n
Apple Macintosh
számítógépek
segítségével!

1122 Bp., Székács u. 24.
Telefon: 202-6339
Telefax: 115-3204

baum.
COMPUTER & GRAPHICS